

Speuren in verzamelingen:
werkboekje groep 5-6

ROL:
Jij bent een VEENHEER

Welkom!

Wat leuk dat jullie het Heerenveen Museum komen bezoeken. In verschillende ruimtes van het museum gaan jullie op pad als échte veenheer.

De museumdocent wijst je de weg naar een zaal waar je met je eerste opdracht begint. Als je klaar bent met de opdracht ga je naar de volgende zaal. Je gaat langs alle zalen en opdrachten totdat je alle opdrachten hebt gehad. Maar het is geen wedstrijd hoor, dus neem je tijd voor alle opdrachten!

Wat is veen?

Tussen 1550 en 1900 werd er in het gebied rondom Heerenveen in de drassige veengebieden gewerkt door veel veenarbeiders. De foto hieronder laat zien hoe een veengebied eruit ziet.

Het bestaat uit natte, sponzige, moerasachtige grond met water. Moerasplanten die dood gaan komen in het water terecht. Ze zakken naar de bodem en blijven daar liggen. Andere dode planten komen daar weer bovenop te liggen. Hierdoor komen laagjes van zaden, wortels, bladeren en takjes boven op elkaar te liggen. Deze plantenresten vormen veen.

Het natte veen werd door hard werk van de veenarbeiders tot droge turf gemaakt. De droge turf werd gebruikt voor in de kachel zodat je het in de winter lekker warm had en ook kon koken. Er was namelijk nog geen elektriciteit in die tijd.

Julie veenheren verdienden hier veel geld aan. Terwijl de veenarbeiders heel hard moesten werken voor maar een paar euro in de week.

Heren en wapens

Plaats: Grietmannenkast

Hierboven zie je drie wapentekens van de rijke heren die de Schoterlandse Compagnie (dat is het veenbedrijf) in 1551 hebben opgericht. Zij kochten het veenland rondom Heerenveen en lieten veenarbeiders van het natte veen, droge turf maken. Via sloten en kanalen werd het turf vervoerd naar andere gemeentes en verkocht als brandstof.

In de vitrine zie je de oprichtingsacte waar alle drie heren hun handtekening onder hebben gezet. Lees onder de wapens de namen van de rijke heren en schrijf ze hier op!

1.....

2.....

3.....

Deze plechtige brief uit 1551 is ondertekend door de drie heren met een zegel (= soort stempel). Deze zegels hangen onder de brief.

Kun je een aantal woorden ontcijferen in de brief? Schrijf de woorden hieronder op.

.....

.....

.....

.....

In die tijd had elke familie, stad of land een wapenteken. Door het wapenteken was te herkennen uit welke familie, stad of land je kwam.

Aangezien jullie vandaag ook rijke heren zijn gaan jullie ook je eigen wapenteken ontwerpen en tekenen. Bedenk welk dier of vorm je gebruikt voor je wapen zodat te herkennen is dat dit jullie wapen is! (denk hierbij aan een hobby die je leuk vindt, waar je woont of een goede eigenschap van jezelf)

Wonen als een heer

Plaats: Maquettezaal

Loop richting de maquette van Heerenveen. Maquette is een moeilijk woord voor een kleinere versie van een dorp, huis of landschap. Hier zie je Heerenveen zoals het eruit zag rond het jaar 1830. Heerenveen bestond toen uit 365 huizen en er woonden ruim 3000 mensen.

Jullie rijke heren hadden zoveel geld dat jullie prachtige huizen lieten bouwen zoals Crackstate. Dit gebouw is in 1648 gebouwd door Johannes Sytzes Crack, de burgermeester van de gemeente. Zijn familie heeft hier jarenlang gewoond. Vandaag de dag is het niet meer een woonhuis, maar het gemeentehuis van Heerenveen. Zoek Crackstate rechts op in de maquette.

Kijk naar de foto's van Crackstate door de jaren heen. Wat voor verschillen zie je tussen de foto's?

.....

.....

.....

.....

Zie je ook de twee grote kanalen liggen in de maquette? Dit zijn de Heerensloot en de Schoterlandse Compagnievaart. Via deze twee wateren werd het turf naar andere steden vervoerd. Op het punt waar deze twee vaarten elkaar tegenkomen is het centrum van Heerenveen ontstaan. Kun jij dit kruispunt ook vinden in de maquette?

.....

In welk huis zou jij als veenheer willen wonen?

.....

GRIETMANNEN?

Plaats: Herenzaal

Loop nu via de volgende zaal, en de zaal met de boekenkast naar de herenzaal. Rechts zie je een ingelijst portret van Willem van Haren. Hij was burgemeester van verschillende gemeentes te Friesland in zijn tijd en kwam uit een hele rijke familie.

Zijn opa, ook Willem van Haren, woonde in Oenemastate. Dit prachtige gebouw was vroeger het gemeentehuis van de grietenij Schoterland en is nu een stadscafé. Herken jij het gebouw?

.....

Met hoeveel mensen zou je kunnen wonen in Oenemastate?

.....

.....

In deze zaal zijn allerlei portretten te zien van de familie Van Haren. Het verschil tussen de arme, hardwerkende arbeiders en de rijke heren was heel groot. Kijk goed naar deze portretten. Waaraan zie je dat deze de familie Van Haren heel rijk was?

.....

.....

.....

.....

Bling Bling

Plaats: Zilverkamer

Loop de kamer uit, links dan de trap op naar de Zilverkamer.

Doordat er tussen 1500 en 1900 veel geld werd verdiend aan turf trokken er veel edelsmeden naar Heerenveen. Ze maakten allerlei prachtige voorwerpen van zilver voor rijke families (zoals die van Willem van Haren), gemeentes en kerken. Kijk eens rond in de zilverkamer.

Welke voorwerpen kom je allemaal tegen? Schrijf 5 verschillende voorwerpen hieronder op.

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

Jij kon als veenheer deze prachtige zilveren voorwerpen kopen. Wat voor zilveren object zou jij laten maken als echte veenheer? Waarom?

-
-
-
-

Wonen als een veenarbeider

Plaats: Pakes Zolder

Ga nog een trap op naar de zolder. Loop richting het kleine houten huisje. Jij, een rijke heer, hoeft je geen zorgen te maken of je wel genoeg geld verdiend om je kinderen eten te geven, of het warm is in huis of dat je volgende maand wel werk hebt. De veenarbeiders hadden het een stuk moeilijker.

Het leven als veenarbeider was heel erg zwaar. In dit kleine huisje woonde je soms wel met 10 mensen. Het was klein, koud, vochtig en er was veel ongedierte. Ook moest je de keuken, wc en waterput delen met de buren.

Hoe zou jij het vinden als je in zo'n klein huisje met zoveel mensen zou moeten wonen?

.....

.....

Waar is de wc van het huisje? Wat valt je op?

.....

.....

Hoe groot is jullie huis en met hoeveel mensen wonen jullie daarin?

.....

.....

Hard aan het werk

Plaats: Pakes zolder

De arme veenarbeiders moesten heel hard werken in het veen. Ze haalden het veen uit het water met een soort schepnet, verspreidden het over het land en stampten het aan. Het veen moest dan drogen en er werden blokken van gesneden. Je ziet hier allerlei gereedschap staan waarmee ze werkten.

Het was niet alleen heel zwaar werk wat ze op het land deden, maar ook erg lang. Vaak werkten ze van 's ochtends 4 uur tot 's avonds 7 uur. Dat is wel 15 uur lang! Daar kregen ze maar €4,- per week voor. Niet alleen de mannen, maar ook de vrouwen en kinderen werkten in het veen. De burgermeesters en rijke families hadden het stukken beter dan de arme veenarbeiders.

Wat vind jij van de verschillen in rijkdom tussen de heren en veenarbeiders? Vind jij het eerlijk of vind jij dat de veenarbeiders meer geld verdienen voor hun harde werk? Waarom?

.....

.....

Hoe zou jij het vinden om als jong kind al te moeten werken in het veen?

.....

.....

Ga nu naar de speelplaats / workshopruimte

Het bruine goud

Plaats: Workshopruimte

Tussen 1500 en 1900 draaide het allemaal om één ding in het gebied rondom Heerenveen: de brandstof turf. Er was nog geen elektriciteit. De mensen hielden zich in de winter warm door turf op te branden in een kachel. Op deze kachel konden ze tevens koken.

Het drassige veenland, gekocht door de rijke heren, werd na hard werken door de veenarbeiders omgetoverd in blokken droge turf. De turf werd verkocht aan andere gemeentes vooral richting Amsterdam.

Voor je ligt een stuk turf. Het bestaat uit allerlei plantenresten.

Kun je ook planten herkennen in het turf?

.....

.....

Hoe ruikt het?

.....

.....

Heren van het Veen

Plaats: Workshopruimte

Doordat er jaren lang rondom Heerenveen werd gewerkt in het veenland, kom je nu nog achternamen tegen die te maken hebben met het veen. Ken jij iemand die bijv. van Veen, Venema, Hogeveen of Lageveen heet?

.....

.....

Wist je dat er ook lekkere zandkoekjes zijn die 'Heerenveense turfjes' heten?

Jij als échte veenheer

Plaats: Workshopruimte

Zoek de tafel waar kleding te vinden is van een rijke heer en dame.
Trek de deftige kleding aan en zet een pruik op. Doe dit om de beurt.
Jij ziet er nu uit als een écht rijke heer of dame!

Als je wilt mag je op de foto als veenheer/veendame.

Hoe zit de kleding? Zou je dit elke dag aan willen hebben?

.....

.....

.....

Als je mocht kiezen, was je dan liever veenbaas of veenarbeider?

.....

.....

De rijke heren van het veen moesten een contract tekenen als ze een stuk land samen kochten. Vroeger hadden ze hiervoor zegels. Dit zijn een soort stempels. Tegenwoordig hebben we hier onze eigen handtekening voor.

Hieronder zien jullie het contract voor jullie eigen stuk land.
Onderteken deze met jullie handtekening met een kroontjespen en inkt. Iedere heer van de groep heeft natuurlijk zijn eigen, unieke handtekening. (Het oefenen van je handtekening mag op de papieren die bij de inkt liggen)

Contract:

[illegible]

Handtekening veenheer:

Zo, dat was het voor nu. Fijn dat je er was. Wat vond je van je bezoek aan het museum. We zouden het leuk vinden als je dit in het gastenboek wilt zetten naast de balie.

Tot de volgende keer!

Groetjes van alle medewerkers van het museum!

